

**Анатолій Турчак,
Наталія Токар,**
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИКА РОБОТИ ПЕРШИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ

Перші загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю в колишньому Радянському Союзі з'явилися у 1966 році. Цього ж року в Україні у м. Києві була створена Республіканська загальноосвітня школа-інтернат спортивного профілю, яка підпорядковувалася безпосередньо Міністерству народної освіти УРСР.

У 1971 році були створені обласні загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю у містах Харкові, Львові, Ворошиловграді (нині Луганськ), далі у Дніпропетровську, Києві (міське), Броварах, Миколаєві, Харкові (№2), Херсоні та ін.

Практика роботи спортінтернатів у часи Радянського Союзу показала, що основним недоліком в їхній діяльності було те, що після закінчення загальноосвітньої школи переважаюча частина перспективних спортсменів губилася в період переходу від юнацького до молодіжного та дорослого спорту: дехто – внаслідок особливостей свого біологічного розвитку, інші – через побутові чи життєві обставини, деякі, вступивши на навчання до вищих навчальних закладів.

Жоден вищий навчальний заклад, в тому числі фізкультурного профілю, не мав умов, необхідних для підготовки спортсменів високої кваліфікації, які були у спортінтернатах: інтернування, посиленого п'ятиразового харчування, режимів навчання, погоджених із завданнями тренувального процесу, необхідних і достатніх асигнувань на спортивну підготовку, участь у навчально-тренувальних зборах і змаганнях, наявність кваліфікованих тренерських кадрів тощо.

Тому у відповідності до Постанови Ради Міністрів СРСР від 25 березня 1986 р. № 382 «Про заходи по підготовці радянських спортсменів до Олімпійських ігор 1988 і 1992 років» здійснюється перша спроба внести зміни у діяльність спортінтернатів і вони переводяться на дванадцятирічний термін навчання. Спільним наказом Міністерства освіти СРСР і Державного комітету СРСР з фізичної культури і спорту від 6 серпня 1986 р. № 175/520 затверджується нове Положення про середню загальноосвітню школу-інтернат спортивного профілю, за яким випускникам шкіл такого типу присвоюється

кваліфікація за професією і видається диплом про середню спеціальну освіту. Поруч із загальноосвітніми предметами у навчальний план введені спеціальні дисципліни: лікарський контроль, гігієна і спортивний масаж, основи спортивного тренування, психологія, педагогіка, тренерська практика тощо [2, с.104].

Далі, на виконання Постанови Ради Міністрів СРСР від 5 грудня 1988 року № 1385 спільним наказом Державного комітету СРСР по народній освіті та Державного комітету СРСР з фізичної культури і спорту від 27 січня 1989 року за № 48/36 загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю реорганізуються в училища олімпійського резерву.

Наказом Держкомспорту СРСР та Держкомосвіти СРСР від 7 червня 1989 року за №232/469 було затверджено Положення про училище олімпійського резерву, відповідно до якого ці навчальні заклади стають середніми спеціальними і покликані забезпечувати підготовку кваліфікованих фахівців зі спорту та кандидатів у збірні команди країни.

За училищами зберігається порядок їх підпорядкування, фінансування та матеріально-технічного забезпечення, існуюча наповнюваність класів, умови оплати праці керівних, педагогічних та інших працівників, а також чинні умови матеріального забезпечення учнів. Термін навчання в училищах було збільшено до 6 років: 4 роки у загальноосвітній школі-інтернаті, яка стала складовою частиною училища, і 2 роки безпосередньо в училищі для здобуття кваліфікації «тренер по спорту» за спеціальністю «Фізична культура» [2, с.106]. Термін навчання членів збірної команди СРСР міг бути продовжений.

Випускники училищ, які отримували диплом про середню спеціальну освіту, могли зараховуватись на другий курс інститутів фізичної культури за співбесідою (лист Держкомспорту СРСР від 08.05.1990 р. № ВВ-42/1350). Наказом Міністерства освіти України від 16 червня 1992 р. № 42 училища олімпійського резерву системи освіти України перейменовуються в училища фізичної культури, а наказом від 27 листопада 1992 р. № 197 затверджується Тимчасове положення про вище училище фізичної культури.

Відповідно до цього Положення училище фізичної культури стає вищим навчально-виховним закладом I рівня акредитації, яке забезпечує підготовку кадрів за спеціальністю «Фізична культура» з присвоєнням кваліфікації молодшого спеціаліста «тренер по спорту» і готує спортивний резерв збірним командам України.

На правах структурного підрозділу до складу училища входить загальноосвітня школа другого і третього ступенів (основна і старша). Училище забезпечує цілорічні заняття з різних видів спорту відповідно до навчальних планів, за ним знову ж таки зберігається чинний порядок

матеріально-технічного забезпечення, умови оплати праці керівних, педагогічних та інших працівників, діючі умови матеріального забезпечення учнів.

І врешті, Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 року № 2061 затверджується Положення про спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю, яке чинне і сьогодні. Відповідно до цього Положення, а також Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту» та Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. №65, училища фізичної культури увійшли в систему вищих навчальних закладів I–II рівня акредитації, зі збереженням у своїй структурі загальноосвітніх шкіл-інтернатів спортивного профілю [2, с.117].

Такі підходи дозволили утримувати перспективних спортсменів в умовах інтернування (фактично постійно діючого навчально-тренувального збору без відриву від навчання) впродовж 7–8 років, вирішити давню проблему дитячо-юнацького спорту, створити систему підготовки від спортсмена-розрядника до члена національної і олімпійської збірної команди України.

Наприклад, з числа 245 учасників Ігор XXVIII Олімпіади у м. Афінах, 115 (47%) пройшли підготовку у навчальних спортивних закладах, 46% медалістів і 66% олімпійських чемпіонів є випускниками цих навчальних закладів [1, с.76].

У даний час в Україні підготовку спортивних резервів з 35 видів спорту здійснюють 18 спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю, які функціонують в 11 областях України.

До сучасних спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю належать: 9 вищих училищ фізичної культури, 3 училища олімпійського резерву, 4 спортивних ліцеїв-інтернатів, 2 школи-інтернати спортивного профілю.

За географічною ознакою 7 закладів знаходяться на сході України (м. Харків – 3, Дніпропетровськ –2, Запоріжжя - 1), 5 – в центрі країни (м. Київ і Київська обл.), 3 – на півдні (Херсон, Миколаїв, Одеса), 3 – на заході (м. Львів, Рівненська обл. – 2).

В цих спеціалізованих навчальних закладах спортивного профілю навчаються та підвищують свою спортивну майстерність за 35 видами спорту 5,4 тис. перспективних спортсменів. Серед них 10 % складають висококваліфіковані спортсмени – майстри спорту України міжнародного класу та майстри спорту України .

За відомчою приналежністю: училища фізичної культури та ліцеї-інтернати спортивного профілю (13 закладів) підпорядковані місцевим органам управління освітою й відповідно Міністерству освіти і науки України; училища олімпійського резерву та школи-інтернати

спортивного профілю (5 закладів) – органам управління фізичною культурою і спортом.

У 13 навчальних спортивних закладах існує додатковий контингент учнів, в який зараховано 287 осіб з тих видів спорту, які не увійшли в план олімпійської спортивної спеціалізації [2, с.183].

Свою діяльність навчальні спортивні заклади здійснюють відповідно до Положення про спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 року № 2061.

Відповідно до цього положення навчальні спортивні заклади є складовою частиною системи освіти України і мають за мету підготовку спортсменів високої кваліфікації – резерву до національних збірних команд з відповідних видів спорту. Види спорту (спортивна спеціалізація), з яких здійснюється підготовка спортсменів у навчальних спортивних закладах, затверджується спільним наказом Міністерства освіти і науки України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, як правило, на олімпійський цикл.

Основні завдання навчальних спортивних закладів:

- пошук і відбір спортивно обдарованих дітей та молоді;
- організація інтенсивного та високоефективного навчально-тренувального процесу, забезпечення участі учнів і студентів у змаганнях;
- створення учням і студентам сприятливих умов для поєднання інтенсивних тренувань з навчанням, відпочинком, відновленням сил і енергії;
- підготовка спортсменів, які здатні успішно виступати на престижних міжнародних змаганнях;
- запровадження системи неперервної та ступеневої освіти для обдарованих і висококваліфікованих спортсменів;
- проведення профорієнтаційної роботи з перспективною молоддю.

Для виконання своїх основних завдань навчальні спортивні заклади організовують з учнями та студентами навчально-тренувальні заняття відповідно до типових навчальних планів з видів спорту, які затверджуються Міністерством освіти і науки України та Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту, проводять навчально-тренувальні збори, беруть участь у централізованих навчально-тренувальних зборах збірних команд України різних вікових груп, всеукраїнських і міжнародних змаганнях, у тому числі, і за кордоном, створюють спортивно-оздоровчі табори. Спортивні відділення навчальних спортивних закладів можуть бути базовими для комплектування і підготовки збірних команд України різних вікових груп для участі у міжнародних змаганнях: чемпіонатах Європи та світу, європейських молодіжних олімпійських фестивалях, всесвітніх

гімназіадах, юнацьких олімпійських іграх тощо. Навчальні спортивні заклади можуть входити до існуючих або утворювати з іншими навчальними закладами, спортивними організаціями навчальні, навчально-наукові, спортивні комплекси для організації неперервної ступеневої освіти та підготовки спортсменів вищих категорій.

Учнівський склад загальноосвітніх спеціалізованих навчальних спортивних закладів комплектується із спортивно обдарованих дітей, підлітків, які проживають переважно в даному регіоні та пройшли попередню підготовку в дитячо-юнацьких спортивних школах (ДЮСШ), спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву (СДЮШОР), інших дитячо-юнацьких спортивних закладах.

Студентський склад училищ спортивного профілю (училищ фізичної культури та олімпійського резерву) комплектується з числа обдарованих спортсменів, які є, як правило, в резерві, кандидатами або членами національних збірних команд України. Всі питання прийому до навчальних спортивних закладів вирішує приймальна комісія закладу, до складу якої входять провідні фахівці території, на якій розміщено заклад.

Отже, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю є важливою ланкою у системі підготовки спортивного резерву. Педагогічним колективом таких закладів необхідно активно співпрацювати з дитячо-юнацькими спортивними школами, спеціалізованими дитячо-юнацькими школами олімпійського резерву, школами вищої спортивної майстерності, іншими спеціалізованими навчальними закладами спортивного профілю з метою вдосконалення навчальної, виховної та спортивної роботи, для проведення спільних змагань, навчально-тренувальних зборів, науково-практичних конференцій, а також у напрямку матеріально-технічного забезпечення різних видів спорту.

Використані джерела:

1. Клецина И.С. Тендерная социализация: [Учебное пособие.] / И. С. Клецина. – СПб.: РГПУ им. А.И.Герцена, 1998. – 92 с.
2. Книга керівника навчально-виховного закладу: довідкове видання /упор. В.В. Скиба, В.М. Терещук. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 768 с.– (Бібліотека вчителя).
3. Теорія і методика фізичного виховання: [підручник для студ. вищ. навч. закл. фіз.. виховання і спорту]: у 2т/ за ред... Т. Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська 18 література, 2008 – Т. 1 : Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. – 391 с.